

Hemşirelik Öğrencilerinin Empatik Eğilim Düzeyleri ve Problem Çözme Becerileri

Empathic Tendency Levels and Problem Solving Skills of Nursing Students

Hülya ÜSTÜNDAĞ^a, Neşe BAYAR^b, Elif YILMAZ^b, Gülşah TÜREL^b

ÖZ Bu çalışma, hemşirelik öğrencilerinin empatik eğilim düzeylerini ve problem çözme becerilerini değerlendirmek amacıyla yapılmıştır. **Yöntem:** Çalışmanın evrenini 2017- 2018 eğitim öğretim yılında bir üniversitede lisans eğitimi gören hemşirelik öğrencileri oluşturmuştur. Herhangi bir örnekleme yöntemine başvurulmayıp çalışmaya katılmayı kabul eden bütün öğrenciler çalışma kapsamına alınmıştır. Çalışmaya katılmayı kabul eden öğrencilere tanımlayıcı özellikleri içeren form, Empatik Eğilim Ölçeği ve Problem Çözme Envanteri uygulanmıştır. Verilerin değerlendirilmesinde yüzdelik, ortalama, Kruskall Wallis Varyans Analizi, Mann Whitney-U testleri ve Spearman korelasyon analizi kullanılmıştır. **Bulgular:** Hemşirelik Bölümü öğrencilerinin yaş ortalaması 20.91 ± 2.25 'dir. Hemşirelik öğrencilerinin Empatik Eğilim puan ortalaması 68.68 ± 8.78 , Problem Çözme Envanteri puan ortalamaları 96.12 ± 20.27 olarak saptanmıştır. Hemşirelik öğrencilerinin problem çözme kişisel kontrol alt boyut puanı 20.85 ± 3.43 , problem çözme yeteneğine güven alt boyut puanı 31.08 ± 9.81 , yaklaşma/kaçınma alt boyut puanı 47.76 ± 10.83 olarak saptanmıştır. **Sonuç:** Hemşirelik öğrencilerinin empatik eğilimleri ortanın üzerinde, problem çözme becerileri orta düzeyde olarak belirlendi. Bu bağlamda hemşire öğrencilerin problem çözme ve empatik eğilimlerini geliştirici eğitim programlarının hemşirelik eğitimi sırasında kullanılması, problem çözme becerilerinin ve empati düzeylerinin artmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Empati, empatik eğilim, problem çözme, hemşirelik, öğrenci

ABSTRACT Object: The study was performed to determine the empathic tendency level and problem solving skills of nursing students. **Methods:** The study population consisted of undergraduate nursing students of a university during the 2017-2018 academic year. Any specific sampling method was not determined and only the voluntary students was enrolled in the study. The data of research were gathered by using an information document including descriptive feature of the students and Empathic Tendency Scale and Problem Solving Inventory. Data were analysed by using SPSS 23.0 package program. In the analysis of data percentage, mean, Mann-Whitney U test, Kruskall Wallis variance analysis and Spearman correlation were used. **Results:** The average age of the students in the Department of Nursing is 20.91 ± 2.25 'dir. Nursing students' Empathic Tendency average score was determined 68.68 ± 8.78 . Students' problem-solving inventory mean score was 96.12 ± 20.27 , personal control subscale mean score was 20.85 ± 3.43 , reliance subscale mean score was 31.08 ± 9.81 , convergence/avoidance subscale mean score was 47.76 ± 10.83 . **Conclusion:** Nursing students' empathic tendency level and problem solving skill level was found as moderate. It was concluded that the use of training programs to develop problem solving and empathy tendencies during nursing education will improve problem solving skills and empathy tendencies among nursing students.

Key Words: empathy, empathic tendencies, problem-solving, nursing students

Giriş

Hemşirelik, kişilerarası ilişkilerin yoğun olarak sürdürüldüğü bir sağlık disiplini. Hemşire sağlıklı/hasta bireye yardım etme ve bakım işlevini gerçekleştirirken olumlu terapatik iletişim ortamının sağlanmasından ve hemşirelik işlevlerinin güvene dayalı olarak sürdürülmesinden sorumludur. Temel işlevi yardım etme olan hemşire, bireyin fiziksel sosyal ve duygusal gereksinimlerini tanımaya ve bunların karşılama-

sına, bireyin bağımlı durumdan bağımsız duruma ulaşmasında rol alır. Hemşirenin, bireyi önemli, değerli, benzersiz bir insan olarak kabul etmesi, saygı duyması ve empatik yaklaşım sergilemesi bireyin hemşireye güvenmesini sağlayarak aralarındaki profesyonel ilişkiyi güçlendirecek ve bakımın kalitesini olumlu yönde etkileyecektir (1-3). Hemşirelik açısından empati, hemşirenin, "hastanın içinde bulunduğu durumu, duygu ve dü-

Geliş Tarihi/Received:31-01-2018 / Kabul Tarihi/Accepted:14-04-2018

^aDr., Öğretim Üyesi, İstanbul Bilgi Üniversitesi, Hemşirelik Bölümü hulya.ustundag@bilgi.edu.tr,

ORCID: 0000-0001-6119-8573

^bİstanbul Bilgi Üniversitesi Hemşirelik Bölümü

Sorumlu Yazar/Corresponding Author: Hülya Üstündağ, hulya.ustundag@bilgi.edu.tr

şüncelerini anlamaya çalışması, bu süreç sırasında algıladıklarını hastasına iletmesi” olarak tanımlanmaktadır. Hemşirelerin hastaları ile iyi bir ilişki kurabilmeleri için etkin iletişim becerilerine sahip olmaları, duygularının farkında olup yönetebilmeleri ve empati yapabilmeleri gerekmektedir. Hemşire tarafından anlaşıldığını, önemsendiğini, değer verildiğini hissedene birey hemşirenin bakımını kabul eder ve olumlu terapötik ortam sağlanmış olur (4-8). Etkin bakımın sağlanabilmesi için sadece empati eğilimi değil problem çözme yetisinin de olması beklenmektedir. Problem çözme, kişinin yaşamı boyunca karşılaşılabileceği, engel yaratan, strese sokan çözüm bekleyen problemleri çözmek amacıyla ortaya koyduğu, bilişsel, duygusal ve davranışsal etkinliği içeren karmaşık bir süreçtir. Olması istenen durum ile var olan durum arasında bir farklılık algılandığında problem çözme süreci başlar ve bir konuyla ilgili olası tüm çözümlerin bir araya getirilmesi, tüm mesleki uygulamaların ortaya konulmasını içerir (9-11).

Bilimsel temele dayanan karar verme yeteneği, problem çözme stratejileri ve empati kurabilme becerileri profesyonel hemşireden beklenen bir davranıştır. Yaratıcı düşünmeyi gerektiren problem çözme süreci hemşirelik uygulamalarının odağını oluşturur. Bu nedenle hemşirelerin mesleki eğitimleri süresince problem çözme becerilerinin değerlendirilerek, geliştirilmesi gerekir. Ülkemizde konu ile ilgili yapılan araştırmalarda hemşirelik öğrencilerinin problem çözme becerileri orta düzeyde bulunmuştur (12-13). Hemşirelik öğrencilerin bakım verirken göstereceği davranışların niteliğini ve kişilerarası ilişki becerisinin etkinliğini belirleyecek empati ve problem çözme becerilerinin gelişerek davranışa dönüşmesi, başarılı meslek üyeleri olmalarına katkı sağlayacaktır (1). Bu doğrultuda çalışma, hemşirelik bölümü öğrencilerinin empatik eğilim ve problem çözme becerileri ile bu becerileri arasındaki ilişkiyi incelemek amacı ile planlandı ve aşağıdaki sorulara yanıt arandı;

- Hemşirelik bölümü öğrencilerinin empatik eğilim düzeyleri nedir?
- Hemşirelik bölümü öğrencilerinin problem çözme beceri düzeyleri nedir?
- Öğrencilerin empatik eğilim düzeyleri ve problem çözme becerileri arasında ilişki var mıdır?

Gereç ve Yöntem

Araştırmanın Evren ve Örnekleme

Tanımlayıcı türdeki araştırmanın evrenini İstanbul’da bir üniversitesinin Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik bölümünde öğrenim gören 255 öğrenci oluşturdu. Örneklem ise, verilerin toplandığı gün okulda bulunan ve araştırmaya gönüllü olarak katılmayı kabul eden 223 öğrenciden oluştu.

Veri Toplama Araçları

Veriler, Sosyo-demografik Bilgi Formu, Empati Eğilim Ölçeği (EEÖ) ve İletişim Becerileri Değerlendirme Ölçeği (İBDÖ) kullanılarak toplanmıştır.

Sosya-Demografik Bilgi Formu; Araştırmacılar tarafından geliştirilen sosyo-demografik bilgi formu öğrencilerin yaş, cinsiyet, sınıf, nerede ve kimlerle yaşamakta oldukları, kardeş sayıları, medeni durumları, çalışma hayatları, anne ve babanın çalışma durumu, anne ve babanın aile içindeki tutumu, hemşirelik bölümünü seçme nedeni, hemşirelik bölümünde okumaktan memnuniyetini içeren sorulardan oluşmaktadır.

Empatik Eğilim Ölçeği (EEÖ): Dökmen tarafından kişilerin başka bireylerle empati kurabilme potansiyellerini değerlendirmek amacıyla geliştirilmiştir (14). Empatinin duygusal bileşenini ölçen ölçek 20 ifadeden oluşmakta ve her bir ifadeye 1’den 5’e likert tipi derecelendirilmektedir. Ölçekteki 3,6,7,8,11,12,13 ve 15. ifadeler olumsuz, diğer ifadeler ise olumlu eğilimi ifade edecek şekilde hazırlanmıştır. Ölçeğin değerlendirilmesinde olumsuz ifadeler ters puanlanmakta olup, toplam puan 20-100 arasında değişmektedir. Ölçek puanının yüksek olması, empatik eğilimin yüksek olduğunu; düşük olması empatik eğilimin düşük olduğunu göstermektedir. Bu çalışmada ölçeğin Cronbach alfa katsayısı 0.72 olarak bulunmuştur.

Problem Çözme Envanteri (PÇE); Problem Çözme Envanteri Heppner ve Petersen tarafından geliştirilmiş, Savaşır ve Şahin tarafından Türkçeye uyarlanmıştır (15). Yetişkinlerin problem çözme becerisi konusunda kendi algılayışını ölçen ölçek 35 maddeden oluşan 1-6 arası likert tipi derecelendirilen bir öz değerlendirme anketidir.

Her madde için kişilere hangi sıklıkla davrandıkları sorulmaktadır. Seçenekler; “Her zaman böyle davranırım”, “Çoğunlukla böyle davranırım”, “Sık sık böyle davranırım”, “Arada sırada böyle davranırım”, “Ender olarak böyle davranırım” ve “Hiçbir zaman böyle davranmam” şeklindedir. Verilen yanıtlara 1 ile 6 arasında değişen puanlar verilir. Puanlama sırasında 9, 22 ve 29. maddeler puanlama dışı tutulmaktadır. 1, 2, 3, 4, 11, 13, 14, 15, 17, 21, 25, 26, 30 ve 34. maddeler ters olarak puanlanan maddelerdir. Ölçek üç alt boyuttan oluşmaktadır. Kişinin yeni problemleri çözme yeteneğine olan inancını ifade eden “**problem çözme yeteneğine güven (PCYG)**” (5, 10, 11, 12, 19, 23, 24, 27, 33, 34, 35. maddeler), gelecekte başvurmak için ilk problem çözme çabalarını yeniden gözden geçirmek ve değişik alternatif çözümler için aktif bir biçimde araştırma yapmayı ifade eden “**yaklaşma-kaçınma (YK)**” biçimi (1, 2, 4, 6, 7, 8, 13, 15, 16, 17, 18, 20, 21, 28, 30, 31. maddeler) ve sorunlu durumlarda kişilerin kontrolünü sürdürme yeteneğini belirten “**kişisel kontrol (KK)**” boyutudur (3, 14, 25, 26, 27, 32. maddeler). Ölçekten alınan toplam puanların yüksekliği, problemler karşısında etkili çözümler bulanamadığını, problem çözme düzeyinin düşük olduğunu; düşük puan ise problem çözmede etkin olduğunu ve başarılı problem çözme becerilerine sahip olduğunu göstermektedir. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 32, en yüksek puan ise 192’dir. Problem Çözme Envanteri, Savaşır ve Şahin tarafından Türkçeye uyarlanmış ve Cronbach alfa tutarlılık katsayısı 0.88 olarak bulunmuştur. Bu çalışmada ise Cronbach alfa tutarlılık katsayısı 0.85 olarak saptanmış ve ölçeğin alt gruplarında bu değer 0.64 ile 0.83 arasında değişmiştir.

Araştırmanın Etik Yönü

Çalışmanın yapılabilmesi için kurumdan yazılı izin ve kurumun bulunduğu üniversitenin etik kurulundan onay alındı. Çalışmaya katılan öğrencilere araştırma hakkında bilgi verildi, bireysel bilgilerin gizli kalacağı konusunda açıklama yapıldı. Araştırmaya katılan öğrencilerden yazılı onam alındıktan sonra, gönüllülük esaslı ilke edinilerek veriler toplandı.

Verilerin Değerlendirilmesi

Verilerin istatistiksel analizinde SPSS (Statistical Package for Social Science for Windows 23.0) paket programı kullanıldı. Tanımlayıcı istatistiksel

analizlerinden sayı, yüzde, ortalama ve standart sapma ile hesaplandı. Verilerin dağılımı Kolmogorov Smirnov testi ile değerlendirildi. Gruplar arası karşılaştırmalarda Mann Whitney U test, Kruskal Wallis Test’inden yararlanıldı. $p < 0.05$ düzeyi istatistiksel olarak anlamlı kabul edildi.

Bulgular

Çalışma kapsamına alınan öğrencilerin yaş ortalamasının 20.91 ± 2.25 olduğu, %35.9’inin 3.sınıf, %88.3’ünün kadın, %64.1’i ailesiyle yaşamakta olduğu, %35.4’ünün bir kardeşe sahip oldukları, %87’i yaşamını şehirde geçirdiği belirlendi. Öğrencilerin %62.3 ailesinde sadece babasının çalıştığı, %59.6’unun ailesinin öğrenciye

Tablo 1. Öğrencilerin Tanıtıcı Özellikleri (N=223)

		n	%
Yaş Ort±SS	20.91±2.25		
Sınıf	1 Sınıf	43	19.3
	2 Sınıf	53	23.8
	3 Sınıf	80	35.9
	4 Sınıf	47	21.0
Cinsiyet	Kadın	197	88.3
	Erkek	26	11.7
Kiminle yaşadığı	Aileyle	143	64.1
	Yalnız/Arkadaş	32	14.3
	Yurt	43	19.3
	Akraba	5	2.2
Kardeş Sayısı	Tek çocuk	28	12.6
	1 Kardeş	79	35.4
	2 Kardeş	56	25.1
	3 ve fazlası	60	26.9
Daha önce yaşadığınız yer	Köy	8	3.6
	Kasaba	21	9.4
	Şehir	194	87.0
Anne-Baba çalışma durumu	İkisi de çalışıyor	56	25.1
	Birisi Çalışıyor	139	62.3
	Çalışmıyorlar	28	12.6
Anne-Babanın tutumu	Otoriter	52	23.3
	Demokrat	34	15.2
	Destekleyici	133	59.6
	İlgisiz	4	1.8
Hemşirelik seçim şekli	Kendi isteği	127	57
	Aile isteği	49	22
	Çevre	22	9.8
	Diğer	25	11.2
Bölümünle ilgili	Memnunum	104	46.6
	Memnun değilim	43	19.3
	Kararsızım	76	34.1

Tablo 3. Öğrencilerin sosyo demografik özellikleri ile EE ve PÇE puan ortalamalarının karşılaştırılması

Özellikler	Problem Çözme Envanterinin Alt Ölçekler				Problem
	Empatik Eğilim	Problem Çözme	Yaklaşma-	Kişisel	Çözme
	Ölçeği	YG	Kaçınma	Kontrol	Envanteri
	X+SS	X+SS	X+SS	X+SS	X+SS
Sınıf					
1 Sınıf	70.28±9.06	32.14±11.16	48.65±11.49	21.00±3.96	97.65±26.06
2 Sınıf	67.43±9.02	30.81±10.81	47.51±11.22	20.72±3.79	95.06±21.42
3 Sınıf	67.86±8.25	32.13±8.65	48.79±10.19	20.84±2.79	98.56±18.18
4 Sınıf	70.00±9.01	28.64±9.03	45.47±10.80	20.89±3.35	91.77±19.44
KW	4.56	4.25	3.46	0.35	4.03
p	0.20	0.23	0.32	0.95	0.25
Cinsiyet					
Kadın	69.47±8.67	30.48±9.92	46.90±10.83	20.86±3.43	94.55±20.38
Erkek	62.65±7.19	35.62±7.75	54.27±8.48	20.81±3.52	108.00±15.0
MW-U	1393.50	1728.50	1399.50	2526.00	1470.50
p	0.00	0.00	0.00	0.90	0.000
Anne-Baba çalışma durumu					
Herikisi	67.89±7.17	34.52±8.39	51.68±9.36	21.30±3.64	104.00±16.5
Birisi çalışıyor	69.38±9.12	29.60±10.00	46.19±11.25	20.91±3.45	93.10±21.07
Çalışmıyorlar	66.75±9.83	31.54±10.05	47.68±9.71	19.64±2.69	95.36±20.02
KW	3.41	10.79	9.53	3.44	10.76
p	0.18	0.00	0.00	0.17	0.00
Anne-Babanın aile içindeki tutumu					
Otoriter	66.19±7.21	34.06±9.18	49.48±10.11	27.63±3.57	101.46±18.8
Demokrat	68.76±8.88	32.24±10.67	48.53±11.23	20.47±3.57	98.24±19.19
Destekleyici	69.54±9.28	29.81±9.63	46.86±11.08	20.77±3.36	93.71±20.91
İlgisiz	71.50±3.31	24.75±8.34	48.75±7.89	16.50±2.64	88.75±14.88
KW	7.31	9.58	2.75	8.63	7.63
p	0.06	0.02	0.43	0.03	0.05
Hemşirelik bölümü seçme şekli					
Kendi isteği	70.39±8.58	29.30±9.93	46.11±11.03	20.85±3.33	92.30±20.87
Aile isteği	67.18±8.37	33.24±9.91	49.47±9.52	20.14±3.49	100.08±18.7
Çevremin	63.91±7.98	35.36±6.95	52.09±9.89	21.82±4.05	105.86±13.4
Diğer	67.12±9.37	32.12±9.48	48.69±11.85	21.40±3.14	99.20±21.09
KW	11.85	12.93	9.34	6.54	13.31
p	0.00	0.00	0.02	0.08	0.00
Hemşirelik bölümünde okumaktan memnun olma durumu					
Memnun	69.58±8.79	30.13±9.56	46.29±11.32	20.65±3.40	93.31±20.66
Memnun değil	67.84±8.89	33.35±9.18	51.44±11.50	21.79±3.43	103.49±20.5
Kararsız	67.92±8.71	31.11±10.40	47.68±9.30	20.59±3.44	95.80±18.76
KW	1.64	3.41	9.19	6.02	9.95
p	0.44	0.18	0.01	0.04	0.00

karşı tutumunun destekleyici olduğu, %57'sinin kendi isteğiyle hemşirelik bölümü seçtiği ve %46.6'sının hemşirelik bölümünde okuyor olmaktan memnun oldukları belirlendi (Tablo1).

Öğrencilerin EEÖ puan ortalaması 68.68±8.78 dir. Problem Çözme Ölçeği puan ortalaması 96.12±20.27 ve ölçek alt boyut puan ortalamaları

ise problem çözme yeteneğine güven 31.08±9.81, yaklaşma kaçınma 47.76±10.83, kişisel kontrol 20.85±3.43 olarak saptanmıştır (Tablo 2).

Hemşirelik öğrencilerinin cinsiyetine ve hemşirelik mesleğini seçme şekline göre EEÖ puan ortalamalarının değiştiği ve aralarında anlamlı fark olduğu belirlenmiştir (p<0.05). Hemşirelik öğren-

cilerinin empatik eğilim puanlarının yaş, okumakta olduğu sınıf, kardeş sayısı, anne ve baba çalışma durumu, anne babanın aile içindeki tutumu, hemşirelik bölümünde olmaktan memnun olma durumuna göre anlamlı düzeyde değişmediği saptanmıştır ($p>0.05$) (Tablo 3).

Tablo 2. EEÖ ve PÇE Toplam ile PÇE Alt Boyut Puan Ortalamalarının Dağılımı (N=223)

Ölçekler	X+S.S (min-mak)
Empatik Eğilim Ölçeği	68.68±8.78(43- 93)
Problem Çözme Envanteri	96.12±20.27(45-166)
Problem Çözme Yeteneğine Güven	31.08±9.81 (11-66)
Yaklaşma-Kaçınma	47.76±10.83 (17-80)
Kişisel Kontrol	20.85±3.43 (14-30)

Çalışmada hemşirelik öğrencilerinin cinsiyet, anne babanın çalışma durumu, hemşirelik mesleğini seçme şekli, hemşirelik bölümünde okumaktan memnun olma durumuna göre PÇE toplam puan ortalamaları arasında fark olduğu saptanmıştır. Hemşirelik öğrencilerinin PÇE alt boyutları olan PÇ puanları ile cinsiyet, anne - baba çalışma durumu, anne babanın aile içindeki tutumu ve hemşirelik bölümünü seçme şekliyle arasında anlamlı fark olduğu, YK alt boyutu puanları ile cinsiyet, anne babanın çalışma durumu, anne babanın aile içindeki tutumu, hemşirelik mesleğini seçme şekli, hemşirelik bölümünde okumaktan memnun olma durumu arasında anlamlı fark olduğu, KK alt boyutu puanları ile anne babanın aile içindeki tutumu, hemşirelik bölümünde okumaktan memnun olma durumu arasında anlamlı fark olduğu belirlenmiştir ($p<0.05$) (Tablo 3).

Tablo 4. Ölçekler arası korelasyon

	Empatik Eğilim	
	r*	p
Problem Çözme Envanteri	-.399	$p<0.01$
Problem Çözme	-.388	$p<0.01$
Yaklaşma-Kaçınma	-.344	$p<0.01$
Kişisel Kontrol	-.083	0.21

*Spearman Korelasyon Testi

Hemşirelik öğrencilerinin problem çözme düzeyleri ile empatik eğilim düzeyleri arasındaki ilişkiyi değerlendirmek üzere yapılan korelasyon analizi sonucunda empatik eğilim düzeyi arttıkça problem çözme düzeyinde de artış olduğu saptanmıştır ($r=-0.399$; $p<0.001$) (Tablo 4).

Tartışma

Çalışmada sağlık bilimleri fakültesinde öğrenim gören hemşirelik öğrencilerinin empatik eğilim düzeyleri ile problem çözme düzeyleri ve arasındaki ilişki incelendi. Çalışmaya katılan öğrencilerin demografik özellikleri Türkiye’de hemşirelik öğrencileri ile yapılan benzer çalışmalardan elde edilen bulgularla uyumlu olduğu görüldü (1,4,8,9,13,16,17).

Empatik eğilim bireyin günlük yaşamda empati kurma potansiyeli olarak tanımlanmaktadır (16). Öğrencilerin empatik eğilim ölçeğinden aldıkları puan 68.68±8.78 olarak bulundu. Ölçekten alınacak en yüksek puanın 100 olduğu göz önüne alınır, öğrencilerin empatik eğilim puanlarının ortanın üzerinde olduğu belirlendi. Arpacık ve Özmen (4) yaptığı çalışmada Empatik Eğilim Ölçeği puan ortalaması 69.94±8.44 olup orta düzeyde olduğunu ifade etmişlerdir. Özcan (2) hemşirelerle yaptığı çalışmada EEÖ puanının 65.95±10.66 olduğu belirlenmiştir. Mete ve Gerçek (17) hemşire öğrencilerle yaptıkları çalışmada EEÖ puan ortalamalarını orta düzeyde olduğu yine Duman ve Acaroğlunun (1) çalışmasında ise öğrencilerin empati beceri puanlarının düşük olduğu saptanmıştır. William ve arkadaşları (18) paramedik, hemşirelik ve occupational terapi öğrencileri ile yaptığı çalışmada hemşire öğrencilerin empati puanları diğer bölümlere oranla daha düşük olarak bulunduğu görülmüştür. Petrucci ve ark. (19) tüm sağlık bilimleri öğrencilerinin empati düzeylerinin karşılaştırılması ile ilgili yaptığı çalışmada hemşirelik öğrencilerinin empati düzeyleri en yüksek öğrenci grubunu oluşturduğu ve diğer sağlık bölümü öğrencileri ile aralarında istatistiksel olarak anlamlı farklılık olduğu belirtilmiştir. Yine Wilson ve ark. (20) sağlık ve sağlık dışı fakültelerde okuyan öğrencilerin empati düzeylerini karşılaştırdıkları çalışmada, sağlık bilimlerinde okuyan öğrencilerin empati puanlarının anlamlı olarak yüksek bulunduğunu ifade ettiler (20). Hemşirelik öğrencilerinin empatik eğilimini inceleyen çalışmalarda, her ne kadar öğrencilerin empatik

eğilim puan ortalamaları değişse de, genelde orta ve ortanın üzerinde olduğu görülmektedir.

Çalışmada sınıflar arasında öğrencilerin empati eğilimleri puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olmadığı saptanmıştır. Benzer şekilde Wilson ve arkadaşlarının çalışmasında öğrencilerin öğrenim gördüğü sınıf ile empati puanları arasında anlamlı fark bulunmadığı bildirilmiştir (20). Karaca ve arkadaşlarının yaptığı çalışmada da verilen eğitimle empatik becerinin arttığı fakat empatik eğilimlerinin değişmediği saptanmıştır (21). Nunes ve ark. (22) tarafından yapılan bir çalışmada da birinci sınıf hemşirelik öğrencilerinin, diğer sağlık bilimlerindeki öğrencilere göre daha yüksek puan ortalamasına sahip olmakla birlikte, empati becerilerinin geliştirilmeye gereksinimi olduğu belirlenmiştir (22). Brunero ve arkadaşları literatür incelemeleri sonucu empati düzeylerinin eğitimle arttığını ifade etmişlerdir (23). McKenna ve arkadaşlarının ebe öğrencilerle yaptığı çalışmada öğrencilerin birinci sınıfta empatik eğilimlerinin oldukça düşük olduğu, eğitim yılı arttıkça öğrencilerin empatik eğilimlerinin de arttığı saptanmıştır (24). Hemşirelik öğrencilerin eğitimleri süresince empati kurabilme yeteneğinin geliştirilmesi, hastası ile etkin iletişim kurması onu doğru anlaması ve bakım gereksinimlerini doğru belirlemesi açısından önemlidir.

Literatürde empatik eğilim düzeylerinin cinsiyetler arasında farklılık gösterebileceği vurgulanmaktadır (1,4,6,16). Bu farklılığın kadın ve erkek cinsiyetlerine özgü yetiştiriliş biçimi, kadınların duygularını uygun biçimde ifade etmesi, başkalarına anlayışlı olması gibi kadın rolü ile ilgili beklentilerden; erkeklerin duygularını belirtilmesinin güçsüzlük olarak değerlendirilmesinden kaynaklı olabileceği belirtilmektedir (16). Bu çalışmada öğrencilerin cinsiyetlerine göre empatik eğilim düzeyleri karşılaştırıldığında, kız öğrencilerin EEÖ toplam puan ortalamalarının, erkeklere göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmüştür ($p < 0.01$). Bu sonuç, öğrencilerin cinsiyetlerine göre empatik eğilim düzeylerinin karşılaştırıldığı diğer araştırmalar ile benzerlik göstermiştir (2,4,6,17,19-21). Kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre duygu dışavurumlarının daha yoğun olduğu ve bu durumun empatik eğilim düzeyini arttırdığı düşünülebilir. Çalışmada; anne babanın çalışma durumu, anne babanın aile içindeki tutumu,

öğrencinin hemşirelik bölümünü seçme şekli, hemşirelik bölümünde okumaktan memnuniyet durumu ile empatik eğilim düzeyi arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamıştır ($p > 0.05$). Bu sonuç benzer çalışmalardan elde edilen sonuçlarla uyumludur (3-4).

Klinik alanda farklı sorunları olan bireylere bakım vermek üzere öğrenim gören öğrenci hemşirelerin problem çözme becerisi yeterliliğini de kazanması beklenmektedir. Bu çalışmada öğrenci hemşirelerin problem çözme envanteri puan ortalaması 96.12 ± 20.27 olarak saptandı. Ölçekten elde edilecek toplam puan aralığının 32-192 olduğu göz önünde bulundurulursa, bu çalışmada öğrencilerin problem çözme becerilerinin orta düzeyde olduğu söylenebilir. Yüksel'in yaptığı çalışmada problem çözme envanteri puan ortalamaları 95.46 ± 19.44 olarak bulunmuştur (11). Tezel ve arkadaşları (25) tarafından hemşirelik öğrencileri ile yapılan çalışmada PÇE puan ortalamasının 89.9 ± 22.1 olduğu bildirilmiştir. Kim ve Choi'nin Kore'de yaptıkları çalışmada hemşirelik öğrencilerinin PÇE puan ortalamalarını orta düzeyde olduğu saptanmıştır (26). Problem çözme envanteri kullanılarak yapılan benzer çalışmalarda da öğrencilerin puanları orta düzeyde bulunmuştur (9,10,13).

Çalışmada sınıflar arasında öğrencilerin problem çözme puan ortalamaları ve alt ölçek puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olmadığı saptanmıştır ($p > 0.05$). Kanbay ve arkadaşlarının hemşirelik lisans öğrencileri ile yaptığı çalışmada sınıflara göre problem çözme becerileri arasında anlamlı farklılık bulunmadığı belirtilmiştir (27). Benzer şekilde, Tezel ve arkadaşları (25) ve Yüksel'in (11) yaptığı çalışmalarda problem çözme puan ortalamaları ve alt ölçek puan ortalamaları ve sınıflar arasında anlamlı farklılık olmadığı ifade edilmiştir. Sağlık bakımının sunulmasında önemli rol üstlenen hemşirelerin, eleştirel ve analitik düşünebilen, karşılaştığı farklı sorunlara çözüm getirebilen bireyler olması beklenmektedir. Çalışmada istatistiksel olarak anlamlı fark olmamasına rağmen sınıflar yükseldikçe PÇE puan ortalamasında artış görülmektedir. Bu sonuç problem çözme becerisine yönelik eğitimlerin, problem çözme becerisini geliştireceğini, eğitim programlarında problem çözme becerisine yönelik konuların artırılması gerekliliği sonucunu ortaya çıkarmaktadır.

Öğrencilerin cinsiyetlerine göre problem çözme puan ortalamalarında; kadınların erkek öğrencilere göre problem çözme yeteneğine güven, yaklaşma kaçınma alt gruplarından ve PÇE toplam puan ortalamasından daha düşük puan aldıkları ve aralarında istatistiksel olarak anlamlı farkın olduğu belirlendi ($p<0.05$). Bu konuda yapılan çalışmalara bakıldığında cinsiyet ile problem çözme becerisi arasında anlamlı fark olmamasına rağmen kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre problem çözme becerilerinin daha yeterli düzeyde olduğu, erkek öğrencilerin problem çözme konusunda daha fazla sorun yaşadıkları görülmektedir (9,10,11,25,27).

Çalışmada anne babasının aile içindeki tutumunu otoriter olarak değerlendiren öğrencilerin her üç alt ölçek puanlarından ve problem çözme envanteri toplam puanından yüksek puan aldığı saptandı. Anne babalarının yaklaşımını ilgisiz olarak değerlendiren öğrencilerin puan ortalamaları daha düşük olmakla beraber problem çözme yeteneğine güven, kişisel kontrol alt gruplarında istatistiksel olarak anlamlı fark anlamlı olduğu belirlendi ($p<0.05$) (Tablo3). Yüksel'in yaptığı çalışmada¹¹ otoriter aileye sahip öğrencilerin PÇE toplam puanının ve alt ölçek puanlarının daha yüksek olduğu aralarında anlamlı fark bulunmamasına rağmen problem çözme konusunda daha başarısız olduğu bildirilmiştir.¹¹ Problem çözme öğrenilebilen, deneyimlerle geliştirilebilen bir beceridir. Bu becerinin ilk kazanımlarının aile içinde başladığı düşünülmektedir.

Hemşirelik bölümünü kendi isteği ile seçen öğrencilerin, problem çözme yeteneğine güven, yaklaşma kaçınma alt boyutları ve PÇE toplam puan ortalamalarının daha düşük olduğu ve diğerleriyle aralarında anlamlı fark bulunduğu belirlendi. Benzer şekilde hemşirelik bölümünde öğrenim görmekten memnun olduğunu ifade eden öğrencilerin PÇE toplam puan ve yaklaşma kaçınma, kişisel kontrol alt boyutları puanlarının daha düşük olduğu ve aralarında anlamlı fark bulunduğu saptandı. Bu bağlamda öğrenimini sürdüreceği mesleği kendi kararları doğrultusunda seçen ve verdiği kararlardan memnun olan öğrencilerin otonomisini daha iyi kullandığı, problem çözme becerilerinin daha iyi olduğu söylenebilir.

Hemşirelik öğrencilerinin empatik eğilimleri ile problem çözme becerileri arasında korelasyona bakıldığında; empatik eğilimleri

arttıkça problem çözme toplam puan, problem çözme yeteneğine güven, kişisel kontrol becerilerinin de arttığı aralarında istatistiksel olarak anlamlı ilişkinin bulunduğu saptandı. ($p<0.05$).

Sonuç ve Öneriler

Hemşirelik bölümü öğrencilerinin empatik eğilimleri ve problem çözme becerilerini tanımlamaya yönelik yapılan bu çalışmada, öğrencilerin empatik eğilimleri ortanın üzerinde ve problem çözme becerilerinin orta düzeyde olduğu saptanmıştır. Öğrencilerin empatik eğilim düzeyleri arttıkça problem çözme düzeylerinin de arttığı ve aralarında istatistiksel olarak anlamlı ilişki olduğu belirlenmiştir.

Empatik eğilim ve problem çözme becerileri birbirlerini olumlu yönde etkilediğinden, akademik eğitim süresince öğrencilerin empatik eğilimlerini güçlendirecek stratejilerin benimsenmesinin önemli olduğu göz önünde bulundurulmalıdır. Hemşire öğrencilerin problem çözme becerilerini geliştirmek için lisans programlarında problem çözme becerisini geliştiren ve farkında olma stratejilerinin kazanılmasını sağlayan eğitim programlarının hazırlanması önerilebilir.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu çalışma, sağlık bilimleri fakültesi hemşirelik bölümünde 2017-2018 öğretim yılı güz döneminde öğrenim gören ve çalışma kapsamına alınan hemşirelik öğrencilerin bildirimleri ile sınırlıdır.

Kaynaklar

1. Acaroğlu R, Duman D. Hemşirelik Yüksekokulu Birinci Sınıf Öğrencilerinin Duygusal Zekâ Düzeyleri İle Empati Becerileri Arasındaki İlişki. [The Relationship Between Emotional Intelligence Levels and Empathy Skills of Nursing College's First Grade Students] Florence Nightingale Hemşirelik Dergisi 2014[Florence Nightingale Journal of Nursing];22(1):25-32.
2. Özcan H. Hemşirelerin empatik eğilim ve empatik becerileri: Gümüşhane örneği. [Empathic disposition and empathic skills of nurses: example Gümüşhane] Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi, [Gümüşhane University Journal of Health Sciences]: 2012;1(2):60-68.

3. Williams J, Stickley T. Empathy and nurse education *Nurse Education Today*, 2010;30(8):752-755
doi:10.1016/j.nedt.2010.01.018
4. Arpacı P, Özmen D. Hemşirelik öğrencilerinin özgeçmiş ve empatik eğilim düzeyleri ve aralarındaki ilişki [Levels of nursing students and the relationship between altruism and empathic tendencies] *HEAD*. 2014; 11(3): 51-57
5. Khodabakhsh M. Attachment styles as predictors of empathy in nursing students. *Journal of Medical Ethics and History of Medicine*, 2012;5(1):1-8.
6. Ward J, Cody J, Schaal M, Hojat M. The empathy enigma: an empirical study of decline in empathy among undergraduate nursing students. *J Prof Nurs*. 2012;28(1):34-40. doi: 10.1016/j.profnurs.2011.10.007.
7. Heggestad AK, Nortvedt P, Christiansen B, Konow-Lund AS. Undergraduate nursing students' ability to empathize: A qualitative study. *Nurs Ethics*. 2016;7:1-10 doi: 0969733016664982.
8. Özyazıcıoğlu N, Aydınöğlu N, AYTEKİN G. Sağlık yüksekokulu öğrencilerinin empatik ve problem çözme becerilerinin incelenmesi [The Investigation of the Problem Solving and Empathetic Skills of the Students in a School of Health] . *Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi [Journal of Anatolia Nursing and Health Sciences]* 2009;12(3): 46-53.
9. Olgun N, Öntürk Z, Karabacak Ü, Aslan F, Serbest Ş. Hemşirelik öğrencilerinin problem çözme becerileri: Bir yıllık izlem sonuçları [Problem solving skills of the nursing students: results of the 1-year observation problem solving skills of the students]. *Acıbadem Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi* 2010; 1(4): 188-194.
10. Akın S, Güngör İ, Mendi B, Şahin N, Bizat E, Durna Z. Üniversite öğrenimlerini sürdüren hemşirelik bölümü öğrencilerinin problem çözme becerileri ve iç-dış kontrol odağı algısı. [Nursing Student's Problem Solving Skills and Internal-External Locus of Control] *Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi [HEAD]*2007; 4(2): 30-36.
11. Yüksel A. Hemşirelik Öğrencilerinin Problem Çözme Öz Değerlendirme Sonuçları ve Etkileyen Faktörler Araştırma [Nursing Students' Self Evaluation of Problem Solving Skills and Related] *Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi []* 2015:2(1); 37-49
12. Yurttaş A, Yetkin A. Sağlık yüksekokulu öğrencilerinin empatik becerileri ile problem çözme becerilerinin karşılaştırılması [Comparison of the problem solving abilities and empathetic abilities of the students of the school of health]. *Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi [J Anatolia Nursing and Health Sci.]* 2003; 6(1): 1-13.
13. Yılmaz E, Karaca F, Yılmaz E. Sağlık yüksekokulu öğrencilerinin problem çözme becerilerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi [Examining the problem solving skills and some related factors of the health college students]. *Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi [J Anatolia Nursing and Health Sci.]*2009; 12 (1): 38-48.
14. Dökmen Ü. Empatinin yeni bir modele dayanılarak ölçülmesi ve psikodrama ile geliştirilmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi* 1988; 21:155-190.
15. Savaşır I, Şahin NH. Bilişsel-davranışçı terapilerde değerlendirme: sık kullanılan ölçekler. No:9. Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları; 1997.
16. Özdemir NG. Hemşirelerin empatik eğilim ve empatik beceri ile bireyselleştirilmiş bakım algıları arasındaki ilişki *İÜ Sağlık Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul* 2015
17. Mete S, Gerçek E. PDÖ Yöntemiyle Eğitim Gören Hemşirelik Öğrencilerinin Empatik Eğilim ve Becerilerinin İncelenmesi [The examination of empathic tendency and skills on nursing students who are educated with pbl method] *C.Ü. Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi*. 2005; 9(2): 11-17
18. Williams B, Brown T, McKenna L, Beovich B, Etherington J Attachment and empathy in Australian undergraduate paramedic, nursing and occupational therapy students: A cross-sectional study, *Collegian*, 2017;24(6):603-609 doi.org/10.1016/j.colegn.2016.11.004
19. Petrucci C, La Cerra C, Aloisio F, Montanari P, Lancia L Empathy in health professional students: A comparative cross-sectional *Nurse Education Today*, 2016;41(6):1-5
20. Wilson SE, Prescott J and Becket G. Empathy Levels in First and Third year Students in Health

- and Non-Health Disciplines. American Journal of Pharmaceutical Education 2012;76(2):24
21. Karaca A, Açıkgöz S, Akkuş D. Eğitim İle Empatik Beceri ve Empatik Eğilim Geliştirebiliriz? Bir Sağlık Yüksekokulu Örneği Acıbadem Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi. 2013; 4(3):118-122
 22. Nunes P, Williams S, Sa B, Stevenson K. A study of empathy decline in students from five health disciplines during their first year of training. International Journal of Medical Education, 2011;2(1):12-17.
 23. Brunero S, Lamont S, Coates M. A review of empathy education in nursing. Nursing Inquiry 2010; 17(1): 65–74
 24. McKenna L, Boyle M, Brown T, Williams B, Molloy A, Lewis B, Mollo L Levels of empathy in undergraduate midwifery students: An Australian cross-sectional study Women and Birth, 2011;24(2):80-84 doi:10.1016/j.wombi.2011.02.003
 25. Tezel A, Arslan S, Topal M, Aydoğan Ö, Koç Ç, Şenlik M. Hemşirelik öğrencilerinin problem çözme becerileri ve depresyon düzeylerinin incelenmesi[The investigation of the problem solving skill and depression level of nursing students]. Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi[J Anatolia Nursing and Health Sci.] 2009; 12(4): 1-10.
 26. Kim K S, Choi J H. The relationship between problem solving ability, professional self concept, and critical thinking disposition of nursing students. International Journal of Bio-Science and Bio-Technology, 2014;6(5);131-142. doi:10.14257/ijbsbt.2014.6.5.13
 27. Kanbay Y, Aslan Ö, Işık E, Kılıç N. Hemşirelik lisans öğrencilerinin problem çözme ve eleştirel düşünme becerileri[Problem Solving and Critical Thinking Skills of Undergraduate Nursing Students]. Yükseköğretim ve Bilim Dergisi 2013;3(3):244-251